

Irfan A. Omar & Michael K. Duffey, *Peacemaking and the Challenge of Violence in World Religions*, Wiley Blackwell, 2015, 242 s.

Değerlendiren: Merve Susuz

Marquette Üniversitesi Teoloji Bölümü öğretim üyeleri olan Irfan A. Omar ve Michael K. Duffey'in editörlüğünü yaptığı kitap, editörlerinin ifadesiyle, dinlerin şiddete kaynaklık ettiğine vurgu yapan geniş hacimli literatür karşısında dinlerin barış yanlısı olduklarına vurgu yapan literatürdeki eksikliği kapatma amacını taşıyan bir çalışmadır.

Kitap; şiddet olaylarının, özellikle din adına yapılan şiddet olaylarının arttığı günümüz dünyasında oldukça önemli bir konuyu incelemektedir: “dünya dinlerinin” şiddet ile mücadele ve barışı tesis etme yönündeki öğretileri, ritüelleri ve kurumları. Bu bağlamda, kitabın temel sorunsalının dünya dinlerinin şiddet ve terörizmden çok barışa katkı sağlayan unsurlara sahip olduğunu ortaya koymak olduğu söylenebilir.

Kitap; dinlerin şiddet ile ilişkilendirilerek terörizm ve çatışmalara kaynaklık ettiklerine dair yaygın kanının doğru olmadığını, aksine, dinlerin şiddet karşıtı ve barış yanlısı olduklarını ileri sürerek dünya barışı gibi uzak ve zor bir ideale doğru küçük bir adım atma amacını taşımaktadır. Bu amaçla kitapta, yedi dinî geleneğin şiddet ile mücadele ve barışın tesisine yönelik emirleri ile bu dinî gelenekler içerisinde barışa katkı sağlamış önemli kişiler ve önemli barış hareketleri inceleme konusu yapılmıştır.

Kitap, giriş ve sonuç bölümlerinin dışında, yedi bölümden oluşmaktadır. Her dinî gelenek için bir bölüm ayrılmıştır ve her bölümü, alanında uzman ve o dinî geleneğin mensubu veya sempatzanı olan araştırmacılar kaleme almıştır. Dolayısıyla

Kitapta yedi ayrı yazarın kaleme aldığı makaleler bulunmaktadır. Her bölümün başında bahis konusu olan dinî geleneğin kutsal kitap literatürü ve o din ile ilgili genel bilgilerin verilmesi okuyucu için oldukça faydalı olmuş ve konu bütünlüğünün oluşmasını sağlamıştır. Ayrıca her yazarın kitapta bahsi geçen dinî gelenekler ile ilgili metinlerden ikisine gerek eleştiri gerek onaylama amacıyla yazdığı yorum bölümleri kitabı daha zengin hale getirmiştir. Bununla birlikte, her bölümün yazarına yapılan bu yorumlara ve sorulan bu sorulara cevap hakkının verilmemiş olması bir eksiklik olarak görülebilir.

Kitaptaki yedi bölümde sırasıyla İslam, Hristiyanlık, Yahudilik, Konfüçyanizm, Budizm, Hinduizm ve Amerika'nın yerli halklarının dinleri incelenmiştir.

Birinci bölümde, İslam dininin şiddet ve barış karşısındaki tutumu temel olarak *cihat* kavramı üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Son dönemlerde birtakım radikal aşırı "Müslüman" grupların medyanın abartmasıyla olduğundan daha büyük bir etki gösterir hale gelerek zihinlerde "İslam eşittir terörizm, İslam eşittir şiddet" türünden yargıların oluşmasına neden olduğu, fakat bu yargıların Kur'an ve sünnete dayanmadığı ifade edilmiştir. Aksine İslam dininin merkezinde, adından da anlaşılacağı üzere, barış kavramının önemli bir yer tuttuğu belirtilmiştir. Bu aşırı grupların *cihat* kavramını yanlış yorumladıkları iddia edilmiştir. Yazara göre, Kur'an'da *cihat* kavramı insanın kendi nefsi ile mücadelesi, nefsinin Allah'ın istediği doğrultuda terbiye etmesi anlamında kullanılmıştır. *Cihat* kavramının bu anlam dışında, orduların, milletlerin, toplumların savaşması anlamına geldiğine dair iddiaların Kur'an'da herhangi bir karşılığı bulunmamaktadır. Kur'an'da ve sünnette izin verilen "savunma savaşı" dahi *cihat* kavramı ile değil "*kıtal*" kavramı ile zikredilmiştir. Fakat şehitlik mertebesi gibi *cihat* kavramına da İslam tarihi sürecinde Kur'an'la bağdaşmayan anlamlar yüklenmiş ve gerek günümüzde olduğu gibi birtakım aşırı gruplar gerek birtakım siyasi idareler kendi çıkarlarını dinî bir kisveye büründürmek için bu kavramı sıkça kullanmışlardır. Yazara göre, *cihat* kavramına yüklenen bu yanlış anlamların terk edilerek bu kavramın Kur'an'daki anlamına döndürülmesi, İslam adına ortaya atılan yanlış kanaatleri ortadan kaldırmak için üstlenilmesi gereken en önemli vazifelerden birisidir. Bu bölümde yazarın konu açısından oldukça önemli bir kavram olsa da yalnızca *cihat* kavramını incelemesinin ve sorunu da çözümü de bu kavram ile ilgili tutuma yüklemiş olmasının bu derece önemli bir konunun anlaşılmasında yeterli olmadığı söylenebilir. Bunun yanında, her dinin barış ile ilgili tutumunun makale sınırları içerisinde ele alınması bu durumu zorunlu kılmış olsa gerek.

Hristiyanlığın şiddet ve barış konusundaki durumunu ele alan ikinci bölümde, Hristiyanlığın ortaya çıktığı ilk dönemlerde tamamıyla şiddet karşıtı bir din olduğu, İsa Mesih ve Pavlus gibi bu dinin en önemli figürlerinin şiddet karşıtı söylemler geliştirdiği ifade edilmiştir. Bu noktada, özellikle İsa Mesih'in hayatından örnekler verilerek, onun şiddet karşısında pasif olmaksızın şiddete kesinlikle karşı olduğu vurgulanmıştır. Hristiyanlığın ilk dönemlerindeki bu şiddet karşıtı portresi, MS dördüncü yüzyıl ile beraber değişmeye başlamış ve imparatorluk gücünü arkasına alan Kilise, Ortodoks inancın devamlılığı, heretik akımların ortadan kaldırılması, evanjelizasyon hareketlerinin başarıya ulaşması adına şiddet eylemlerine yönelmiş ve yaptığı savaşları ve kullandığı şiddeti haklı göstermeye çalışmıştır. Haçlı seferleri bunun en bariz örneklerinden birisidir. Kilisenin bu tavrı, XV-XVI. yüzyıla kadar baskın bir şekilde devam etmiş, XVI. yüzyılda Anabaptistler, Mennonitler gibi birtakım şiddet karşıtı kiliseler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bununla birlikte, bu hareketler oldukça küçük bir kesimi kapsamaktadır. Kilisenin belirli amaçlar uğruna şiddeti haklılaştıran tavrı gerek Amerika'nın yerli haklarına yapılan muamelede gerek Yahudilere karşı yapılan kıyımlarda kilisenin umursamaz hatta yer yer destek veren tavrında, gerek "daha az gelişmiş" ülkelere yönelik sömürge faaliyetlerine önyak olmasında açıkça görülmektedir. Bununla birlikte, kiliselerin son dönemlerdeki barış söylemleri, ortaya çıkan birtakım barış hareketleri, barış yanlısı kiliselerin ortaya çıkması ve İsa Mesih'in şiddet karşıtı tavrı, Hristiyanlık içerisinde de -tarihteki tüm şiddet örneklerine rağmen- barış yanlısı bir anlayışın var olabileceğinin örnekleridir. Nitekim Hristiyanlık tarihi, savaşı haklılaştırmak için teoriler ortaya atan St. Augustine (ö. 430) gibi figürlere sahip olmasına rağmen Assisili Aziz Francis (ö. 1226) gibi barış savunucusu figürlere de sahiptir. Bu bölümün yazarının konuyu bir nevi "hayalci" bir bakış açısıyla barış ile ilgili dinî söylemleri ve dinî figürleri birbiri ardına sıralayarak ele almak yerine gerçekçi bir bakış açısıyla incelediği dinin şiddete kaynak olarak kullanıldığı olaylardan da bahsetmesi kitaba artı bir değer kazandırmıştır.

Budizm'i konu alan beşinci bölümde yazar bazı kavramların altını özellikle çizmektedir. Yazar öncelikle Budizm'in neye inanılması gerektiğini söyleyen bir doktrin dini olmaktan çok hayatı nasıl yaşamamız gerektiğini öğreten bir uygulama dini olduğunu belirtmekte, bu noktada meditasyon uygulamalarının barışı sağlamada çok önemli olduğunu ifade etmektedir. Meditasyonla sağlanan bireysel barış, aynı zamanda sosyal barışın sağlanmasını da temin etmektedir. Yazarın üzerinde durduğu bir diğer konu ise genel olarak tüm Hint dinlerinin en merkezî özelliklerinden birisi olan karma inancının şiddete engel olduğudur. Karma inancı bağlamında bakıldığında, şiddet gösteren bir kimse Budizm'in en temel amacı olan nirvanaya

asla eremeyecektir. Karma inancı, meditasyon, nirvanaya erme amacı her ne kadar şiddeti engelleyici unsurlar olarak görülse de, Budizm tarihinde şiddet eylemleri de var olagelmıştır. Yazar Budizm'deki farklı geleneklerin barış ve şiddet konusundaki görüşlerine de vurgu yapmakta, ayrıca Budist barış savunucularından örnekler vermektedir. Son olarak, barışı tesis etme görevine talip olan kimselerde bulunması gereken birtakım özellikleri saymaktadır.

Daha az bilinen bir gelenek olması bakımından kitabın belki de en ilgi çekici olan bölümü Amerika'nın yerli halklarının dinlerini ele alan yedinci bölümüdür. Yazar, bu yerli kültürlerde sömürgeci güçlerin gelip topraklarını işgal edene kadar savaş manasına gelen bir kelimenin bulunmadığını, buna rağmen sömürgeci güçlerin kendi şiddet eylemlerini haklı göstermek adına bu yerli halkları dünyaya vahşi ve şiddet yanlısı olarak tanıttığını belirtmektedir. Avrupa merkezli Hristiyan kültüründe, şiddet ve buna bağlı olarak şiddetsizlik insan merkezli düşünülmektedir. Fakat yerli Amerika kültürlerinde hayvan ile bitkilerin de şiddet ve şiddetsizliğin konusu olarak görülmesi ve bitki, hayvan hatta taşların bile insanlarla akraba olarak kabul edilmesi nedeniyle şiddet eylemi içermeyen bir hayat devam ettirmek imkansızdır. İnsanların yanında hayvan ve bitkilere yönelik şiddet eylemleri de evrenin dengesinin bozulmasına neden olmaktadır. Bu nedenle bu kültürlerde, beslenme amacıyla bir hayvan avlandığında, kabileler arası kavgalarda düşman tarafından da olsa bir insan öldürüldüğünde veya ihtiyaç için bir ağaç kesildiğinde, evrenin bozulan dengesinin onarılması adına, birtakım karmaşık törenlerin yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu halklar için amaç, şiddetsizlik değil denge ve uyumun sağlanmasıdır. Yazar tüm bu anlayışın Avrupa merkezli Hristiyan anlayışına oldukça yabancı olduğundan, varlıklara hiyerarşik bir bakış açısıyla bakan Avrupa merkezli Hristiyanlık anlayışının bir an önce değiştirilmesi gerektiğinden bahsetmektedir. Tüm varlıkların soydaş ve eşit olduğunu, şiddetsizliğin yalnızca insan için değil tüm varlıklar için amaçlanan bir ideal olması gerektiğini belirtmektedir. Amerika'nın yerli halklarının dinlerini ele alan bu bölümün eklenmiş olması, kitaba zenginlik ve özgünlük kazandırmıştır.

Yedi ayrı dinin barış ve şiddet konusundaki tutumlarını inceleyen bu kitap okunduğunda, muhtemelen insanın dinlerin yardımıyla şiddetin olmadığı, huzurlu bir dünyanın oluşabileceğine dair ümidi artacaktır. Diğer yandan şunu sormadan da edemeyecektir: Eğer kitaptaki her makalenin bahsettiği üzere her din, temelinde barış yanlısı ve şiddet karşıtı öğretiler barındırıyorsa, din mensuplarının da taraf olduğu hem tarih içerisinde vuku bulmuş olan şiddet olaylarını hem günümüzdeki şiddet ve savaş realitelerini nasıl açıklayabiliriz? Tüm bu şiddet ve savaş olaylarını

dinî öğretilerin çıkarlara uygun şekilde yanlış yorumlanması ile mi açıklayacağız? Bu, geçmişte ve günümüzde var olan şiddetin ve savaşların boyutu düşünüldüğünde çok basit ve savunmacı bir açıklama olarak görülebilir. Bu bakımdan kitaptaki makalelerin bir nebze daha gerçekçi olup var olan realitenin neden dinlerin bahsedilen tutumu ile çeliştiği sorunu üzerine eğilmesi, okuyucuya daha ayakları yere basan bir anlayış kazandırabilirdi. Fakat kitabın önsözünde belirtildiği gibi, dinler ile savaş ve şiddeti bağdaştırarak şiddetin temelinde dinlerin olduğunu iddia eden kaynakların çokluğu karşısında dinlerin barışa kaynaklık ettiğine dair eserlerin azlığı hatta yokluğu, bu minvalde bir kitabın oluşmasına neden olmuştur. Sonuç olarak kitap, barışa giden yolda küçük bir adım atabilme amacını taşımaktadır ve bu nedenle, yaşanan gerçekliğe ve olumsuz olaylara vurgu yapmaktan çok, olumlu öğreti ve olaylara vurgu yapan bir bakış açısına sahip görünmektedir. Bu bağlamda, makalelerde bireysel ve toplu barış hareketlerine günümüzden örnekler verilmesi kitabın gerçek dünyadan tamamen kopmadığını göstermesi açısından önemlidir.